

Mantels, R., *Geleerd in de tropen. Leuven, Congo en de wetenschap, 1885-1960* (Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2007, 351 blz., €34,50, ISBN 978 90 5867 628 3).

De République démocratique du Congo staat volop in de belangstelling, niet alleen wegens de politieke actualiteit, maar ook door haar verleden. Het Centraal-Afrikaanse land werd in 1908 officieel een Belgische kolonie en in 2010 viert het de vijftigste verjaardag van zijn onafhankelijkheid. Bovendien is het dat jaar ook 125 jaar geleden dat Congo Vrijstaat werd erkend, de soevereine staat die de Belgische koning Leopold II in 1908 na internationale protesten moest overdragen aan België. Deze verjaardagen zullen in België en Congo resulteren in diverse publicaties, tentoonstellingen en andere evenementen. Ruben Mantels en zijn uitgever Universitaire Pers Leuven zijn iedereen te vlug af geweest met deze studie, die al in 2007 verscheen.

De titel *Geleerd in de tropen. Leuven, Congo en de wetenschap, 1885-1960* is op het eerste gezicht wat misleidend. Het boek lijkt immers vooral in te zoomen op de voorbereiding, het ontstaan en de ontwikkeling van Lovanium, de universitaire campus nabij de Congolese hoofdstad Kinshasa die door de Katholieke Universiteit van Leuven in 1954 werd geopend en die zes jaar later zou uitgroeien tot een volwaardige Afrikaanse universiteit. Daarom was het misschien correcter geweest om ‘universiteit’ of ‘Lovanium’ in de ondertitel op te nemen. Maar bij nader toezien gaat het om een gelukkige keuze. Mantels brengt zoveel meer dan een secce universiteitsgeschiedenis. Hij laat zien hoe de Leuvense Alma Mater al vanaf het begin van het Afrikaanse avontuur van de Belgische koning rechtstreeks en onrechtstreeks op Congo was gericht. En hij doet dat op een zeer vlotte, toegankelijke manier.

Geleerd in de tropen bestaat uit zeven hoofdstukken van elk ongeveer 35 bladzijden. Die brengen een mooi chronologisch verhaal van de Leuvense aandacht voor Congo. Het eerste hoofdstuk ‘De koloniale onderneming’ presenteert enkele oud-studenten en hoogleraren die ‘Congo’ in hun lessen opnamen, koloniale kringen oprichtten, missionarissen vormden en er zelf op expeditie trokken (zelfs al voor 1885). Mantels heeft hier oog voor alle aspecten – zelfs het verzamelen van zilverpapier wordt vermeld – zonder dat het overladen wordt. Alles vloeit netjes in elkaar. ‘Zending’, het tweede hoofdstuk, gaat in op de veelvuldige relaties van de Leuvense universiteit met de talrijke missiecongregaties, vooral op het vlak van de gezondheidszorg en de landbouwwetenschap. Die niet altijd rimpelloze samenwerking werd vanaf het midden van de jaren 1920 geconcretiseerd in landbouwkundige en medische scholen, de ‘Fondations médicales’ en ‘Centres agronomiques de l’Université de Louvain au Congo’ (Fomulac en Cadulac). Hier komen ook de jezuïet Pierre Charles en zijn internationaal vermaarde ‘semaines de missiologie’ aan bod. De Leuvense know how liet de congregaties toe het niveau van het onderwijs en de vorming van hun eigen leden en die van de Congolese bevolking te verhogen.

Het langere hoofdstuk 'Slagkracht' wordt netjes opgesplitst in twee delen en onderbroken door de reis die rector Honoré Van Waeyenbergh in 1947 ondernam in Congo en die hem overtuigde van de nood aan hoger onderwijs in Congo. 'Slagkracht' concentreert zich op de Leuvense universiteit zelf en beschrijft de ontwikkelingen in het koloniale onderzoek van geologen, landbouwkundigen, medici en sociale wetenschappers van het einde van de Eerste Wereldoorlog tot aan de oprichting van Lovanium. Belgisch Congo werd in die periode een meer stabiele kolonie, waar een mooie carrière kon worden uitgebouwd. De kolonie drong nu door in diverse onderwijs- en onderzoeksprogramma's, hoewel maar met mate en weinig gecoördineerd. Hier presenteert Mantels naast de legendarische pioniers als Edouard de Jonghe ('Ecole coloniale') en Edmond Leplae (koloniale landbouw) een nieuwe generatie koloniale experts zoals de kanunniken-geologen Achille Salée en Joseph Baeyens. De krachtige ontwikkeling van wat Mantels de 'Leuvense koloniale beweging' noemt, komt in het tweede deel van 'Slagkracht' aan bod. De institutionalisering van de universitaire koloniale activiteiten in Leuven hield de oprichting in van het Koloniaal interfacultair instituut, het instituut voor Afrikanistiek en het Afrikaans Instituut, dat de koloniale werkzaamheden van de universiteit tot het begin van de jaren 1960 zou aansturen.

De eigenlijke geschiedenis van de universitaire campus in Congo, Lovanium, is voorbehouden voor de twee langere hoofdstukken 'Vestiging' en 'Bezielde heuvel'. Hier schetst Mantels minutieus de omstandigheden waarin de stichting gebeurde – met, wat hij zelf noemt, 'levensbeschouwelijke vijanden, jaloeze kerkleiders en hardnekkige vooroordelen [die] dienden te worden overwonnen' – en het leven en werk op de heuvel nabij toen nog Leopoldstad. Daar groeide Lovanium uit tot een volwaardige universiteit met faculteitsgebouwen, studentenhomes, professorenvilla's, universitaire klinieken en centraal de kerk. Blanken en zwarte studenten studeerden en leefden er samen en debatteerden er over de onafhankelijkheid. Dat komt aan bod in 'Dekolonisatie', waar een goed beeld wordt gebracht van het omvangrijke hervormingsproces dat vanaf het midden van de jaren 1950 zowel in Leuven als in Lovanium op gang kwam en uiteindelijk leidde tot het einde van het koloniale avontuur.

Mantels slaagt er als geen ander in om de specifieke geschiedenis van de Congolese projecten van de Leuvense universiteit in te bedden in het Belgische koloniale verhaal. Hij pendelt zonder problemen van Leuven naar Lovanium, van het moederland naar de kolonie. Hij maakt daarbij gebruik van een ruim arsenaal aan bronnen. Misschien hadden de Vaticaanse archieven, voor zover ze toegankelijk zijn, nog bijkomende informatie gebracht.

Jammer dat er enkel een bibliografische toelichting is en geen uitgebreide bibliografie, en dat de geïnteresseerde lezer telkens achteraan in het boek de noten moet consulteren. Wat is er toch verkeerd (of is het enkel ouderwets?) aan een notenapparaat onderaan de bladzijde? De bijna honderd illustraties, vaak met treffende bijschriften, zijn met veel zorg gekozen (maar verdienen soms toch een betere drukwaliteit) en geven deze bijzondere boeiende en vlot

geschreven publicatie nog een mooie meerwaarde.

Luc Vints, KADOC KU Leuven (luc.vints@kadoc.kuleuven.be)

Trio, P., Smet, M. de, *The Use and Abuse of Sacred Places in Late Medieval Towns* (Mediaevalia Lovaniensia, Series I. Studia XXXVIII; Leuven: Leuven University Press, 2006, xii + 247 blz., €35,-, ISBN 90 5867 519 X).

Deze bundel studies, voortkomend uit twee Vlaams-Nederlandse onderzoeksprojecten, gaat niet over 'heidense' sacrale plaatsen zoals eiken en bronnen, noch over christelijke bedevaartsoorden. Het gaat vooral om het gebruik en misbruik van laat-middeleeuwse kerken en kloosters, dat wil zeggen van 'all buildings and lands within the immediate jurisdiction of an ecclesiastical institution' (viii). Wel trekt een van de auteurs, Sweetinburgh, in een uitdagende theoretische reflectie die voortbouwt op het werk van Henri Lefebvre, *La production de l'espace* (1974), een lijn van de voorchristelijke heilige plaatsen naar het christendom, dat principieel geen gelokaliseerde heiligheid kent maar wel het heilige beleeft in de gewijde kerkruimte. Omvatte deze ruimte volgens Lefebvre aanvankelijk ook het politieke, maatschappelijke en economische, vanaf de twaalfde eeuw beginnen deze elementen zich te verzelfstandigen, waarbij oudere noties van het heilige in de nieuwe vormen kunnen blijven doorwerken. Zij biedt hiermee een theoretisch kader dat in de andere artikelen getoetst had kunnen worden. Dat gebeurt echter niet. De inleiders Trio en De Smet gaan van een vanzelfsprekend (modern) onderscheid uit tussen het heilige en het seculiere en onderzoeken het gebruik (misbruik) van kerkgebouwen voor seculiere doeleinden. Een aantal auteurs lijkt hen hierin te volgen.

Kuys bijvoorbeeld kondigt aan dat hij zich wil bezighouden met het gebruik van stadskerken 'voor seculiere functies'. Maar voegt er onmiddellijk aan toe dat kerkelijke en wereldlijke functies in de middeleeuwen niet te scheiden zijn (28). Hij beschrijft hoe de stadskist met de stedelijke privileges en het stadzegel, de bibliotheek, de maten en gewichten in kerken bewaard werden tot er stadhuizen kwamen; hoe de kerk een schepenskapel bezat en de kerkklok het stedelijke leven reguleerde. Hij constateert dat de kerkbouw vaak door de stedelijke overheid gefinancierd werd, 'wodurch die Pfarrkirche faktisch ein weltliches Gebäude war' (45). De Smet inventariseert soortgelijke zaken voor de Zuidelijke Nederlanden en besteedt aandacht aan de destructie van kloostergebouwen om strategische redenen. Röhrkasten inventariseert het wereldse gebruik van bedelordenconventen in Londen, terwijl Jamroziak één enkel cisterciënzer convent bestudeert, St. Mary Graces in Londen, dat een plaats van herinnering van de Zwarte Dood blijkt te zijn en een geliefde begraafplaats voor de koninklijke familie en de aristocratie.

Signori weigert voor het Duitse gebied uit te gaan van een dichotomie van het heilige en profane: 'Unsere Sprache tradiert und zementiert Jahrtausende alte Dichotomien, welche die "Realität" eigentlich längst überwunden hat' (118). Zij bestudeert waar gelovigen door hun oneerbiedig gedrag (geschreeuw, honden, opzichtige kleding) de gewijde ruimte dreigen te ontheiligen. Verder beargumenteert zij dat stedelijke overheden graag in kerken samenkwamen om het sacrale karakter van hun macht te benadrukken en dat gewone burgers hun